Ročník 4
Prosinec 2004/
Leden 2005
Tevet 5765

4

המשכיל maskil

Z obsahu

Nachmanidova disputace 2

Dobrý šámes z Libně –
rozhovor s Václavem Špale 4

Knihy s Davidovou hvězdou 7

Lesk a bída
Lauderových škol 8

Trombenik: další kapela,
která oživuje klezmer 10

Diplomat vzpomíná 12

Jirko, nech všeho...! 14

Krátce

Vedlo se nemálo disputací mezi křesťanskými kněžími a Židy o zákonech a obyčejích nesouvisejících se základy víry. Já chci v tomto důstojném paláci hovořit pouze o základech, na nichž vše závisí a ne tlachat o věcech, nemajících významu.

Nachmanides

Jsme přesvědčeni, že za stav Lauderových škol je odpovědný nejen zřizovatel, ředitel školy či pedagogický sbor, ale i studenti, kteří se nebojí být při obraně svých práv a dobrého jména školy aktivní a pozitivně se v tomto směru angažovat.

Studentský výbor Or Chadaš

Nežidovští osvícenci se ptali, jakou roli – a zdali vůbec nějakou – přisuzujeme v profánní společnosti Bohu. Židovští osvícenci se ptali, jakou roli – a zdali vůbec – by mělo profánní vědění hrát v kultuře Boha.

Sylvie Wittmannová

DOBRÝ ŠÁMES Z LIBNĚ

Rozhovor s Václavem Špale
– čtěte na straně 4

NACHMANIDOVA DISPUTACE část 1.

Ramban – Rabi Moše ben Nachman, známý v evropské literatuře jako Nachmanides, se narodil ve Španělsku, v katalánském městě Gerona roku 1194. Jedním z jeho učitelů byl například rabi Jehuda ben Jakar. Nachmanides byl vynikajícím talmudistou, biblickým exegetou, filozofem, astronomem, básníkem a lékařem.

Ramban založil ve svém rodném městě ješivu, o níž nejsou dosud žádné přesnější informace, ale mnozí historici nepochybují o její existenci. Po smrti svého bratrance rabi Johošuy ben Abrahama Gerondi r. 1264 se stal Ramban až do svého nuceného odchodu ze Španělska, o tři roky později, vrchním rabínem Katalánska. Poté Ramban připlouvá do přístavního města Akka, kde se nedlouho zdržel a pak se nakrátko usadil v Mongoly zničeném Jeruzalémě, kde se mu podařilo s nadlidským úsilím vybudovat opět židovskou obec a synagogu. Roku 1268 se vrací zpět do Akka a tam, až do své smrti r. 1270, byl duchovním představitelem židovské obce. Místo posledního odpočinku Rambana je dosud předmětem sporů.

Velice významnou, avšak osudovou, událostí Rambanova života byla vynucená učená disputace na dvoře aragónského krále Jakuba I. v Barceloně roku 1263. Ramban zde stojí jako obhájce veškerého židovstva proti dominikánskému mnichu, pokřtěnému Židu Pablu Christianimu, jenž je představitelem katolické církve, snažící se těmito disputacemi přimět Židy ke křtu. Ramban prostě, výstižně a s hlubokou znalostí problému oponoval všem demagogickým nástrahán Pabla Christianiho s takovou přesvědčivostí, že sám král, byť neveřejně, byl nucen uznat Rambanovo teologické a morální vítězství. (Text Rambanovy disputace, jehož překlad čtenářům Maskilu předkládám, je převzat z publikace nakladatelství CHAMA, Tel Aviv1982).

První den disputace

1. Král, náš panovník, mi přikázal disputovat s bratrem Pablem v jeho paláci v Barceloně za přítomnosti jeho rádců.

Odpověděl jsem mu, řka: „Splním příkaz krále, mého panovníka, pokud mě dovolíte mluvit tak, jak já chci. Žádám k tomu svolení krále, bratra Raymunda de Penaforte a jeho kolegů zde přítomných.“

2. Na to odpověděl bratr Raymund: „Pokud nebudeš hanobit víru.“

3. Já jim řekl: „Nechci s vámi disputovat, pokud nebudu moci hovořit tak jako vy, svobodně o všem, co bude tématem této disputace. Vím, jak hovořit eticky, ale bude to tak, jak já chci.“ Všichni mi dali svolení k tomu, abych hovořil tak, jak já chci a sám král mi přikázal, abych hovořil, tak jak já chci.

4. Řekl jsem v odpověď: „Vedlo se nemálo disputací mezi křesťanskými kněžími a Židy o zákonech a obyčejích nesouvisejících se základy víry. Já chci v tomto důstojném paláci hovořit pouze o základech, na nichž vše závisí a ne tlachat o věcech, nemajících významu.

5. Všichni mi odpověděli: „Řekl jsi to správně.“ Tak jsme se tedy shodli na tom, že zpočátku budeme hovořit o Mesiáši. Přišel-li již, tak jak věří křesťané, anebo má teprve přijít, jak věří Židé. Potom budeme hovořit o tom, zda je Mesiáš Bohem, anebo člověkem, který se narodil muži a ženě. A nakonec budeme hovořit o tom, kdo se řídí opravdovým učením, my nebo křesťané. (Tento poslední bod disputace již částí diskuze není, protože tato byla předčasně ukončena.)

6. Tehdy začal hovořit bratr Pablo, prohlašujíc, že dokáže pomocí našeho Talmudu, že Mesiáš, o němž píší proroci, již přišel.

7. Já mu odpověděl: „Předem, než budeme posuzovat tuto věc, prosím ho (Pabla), aby mi vysvětlil, jak je to možné dokázat pomocí Talmudu. Neboť od těch dob, kdy procházel (bratr Pablo) Provencí a jinými místy, cosi podobného tam vykládal mnohým Židům. Jsem v rozpacích.

Nechť mi odpoví, zda má na mysli, že učenci Talmudu věřili tomu, že Ježíš je Mesiáš, a že věřili, že Ježíš je člověk i Bůh, tak jak věří křesťané? Vždyť je známo, že Ježíš žil v době druhého Chrámu, narodil se a zemřel před jeho zbořením. Talmudisté žili po zboření Chrámu, například Rabi Akiva a jeho kolegové. Ti, kteří učili Mišnu, Rabi a rabi Nathan, žili dlouhou dobu po zničení Chrámu a tím spíše Rav Aši, který sestavil a sepsal Talmud, žil hruba čtyři století po zničení Chrámu. Jestliže tito učenci věřili v Ježíšovo mesiášství, v jeho opravdovost a v pravdivost jeho víry a náboženství, a jestli psali opravdu to, na základě čehož chce bratr Pablo vše toto dokázat, jak je tedy možné, že zůstali věrni židovství a svým odvěkým tradicím? Vždyť oni byli Židé a zůstali věrni židovství po celý svůj život a také zemřeli jako Židé – oni, jejich děti a žáci, kteří slyšeli veškeré učení z úst samotných učenců. Proč se tedy všichni nepokřtili a neobrátili se na Ježíšovu víru, jak to udělal bratr Pablo, který z jejich slov pochopil, že Ježíšova víra je ta pravá, Bože chraň, a pokřtil se, sledujíce jakoby jejich slova. Přesto oni a jejich žáci, kteří přijímali Tóru z jejich úst, žili a zemřeli jako Židé. Všichni tito nás učili Mojžíšovu Zákonu – židovskému Zákonu. Vždyť co dnes děláme, odpovídá Talmudu a tomu, co jsme se naučili u talmudistů: tak jak oni postupovali, ode dne kdy byl Talmud (ve své konečné podobě) sestaven až do dnešního dne, tak postupujeme i my. Vždyť Talmud spočívá v tom, aby nám sdělil, jaké jsou zvyky a zákony Tóry a jak jednali naši předci v Chrámu – to vše dle slov proroků a našeho učitele Mojžíše, blahoslavené paměti. Jestliže uvěřili v Ježíše a jeho náboženství, proč tedy nepostupovali jako bratr Pablo, který rozumí slovům učenců lépe než oni sami?

8. Bratr Pablo odpověděl: „To jsou dlouhé řeči, mající za cíl překazit disputaci, avšak teď poslouchej co ti řeknu.“

9. Já (Nachmanides) jsem odvětil: „Je jasné, že on (Pablo) nic konkrétního neřekne! Budu mu naslouchat pouze proto, že to je přání krále, našeho panovníka.“

10. On (Pablo) začal řka: „Vždyť Písmo hovoří: – Juda nikdy nebude zbaven žezla ani palcátu, jenž u nohou mu leží, dokud nepřijde Šilo – (Gn 49,10), to jest Mesiáš. Tedy prorok hovoří, že vždy bude u Judy moc až do příchodu Mesiáše, který povstane z něho. A tak dnes, když nemáte ani žezlo ani jediného zákonodárce, Mesiáš z Judova kolena již přišel a jeho vláda nastoupila.“

Pokračování příště

◗ Překlad a úvod: rabín Daniel Mayer

SYRSKÉ NÁMLUVY

Každý významný politik, přicházející v posledních měsících po návštěvě Damašku do Izraele, přináší poselství, že syrský prezident Bašar Assad navrhuje obnovit mírová jednání s Izraelem. Doposud oznamoval Assad, že by jednání rád obnovil „v bodě, v němž byla v roce 2000 přerušena“, ale v poselství, které před několika dny s sebou přinesl zmocněnec OSN Terje Larsen, schází i tato podmínka. Jednání by se prý měla obnovit bez jakýchkoli předběžných podmínek.

Pro izraelskou vládu znamenají tato poselství výzvu. Izrael ovšem potřebuje mír na svých hranicích a dohoda se Sýrií by podle všeho znamenala také její rozšíření na Libanon a tudíž i odvrácení hrozby Hizballáhu na severních hranicích Izraele. Vůbec, Izrael je mírumilovná země – zdůrazňuje premiér Ariel Šaron – a mírumilovná země přece nemůže odmítnout nabídku na mírová jednání. Na druhé straně – o čem může Izrael jednat se Sýrií? Zřejmě především o osudu Golanských výšin. V minulosti ztroskotala jednání mezi jiným na tom, že Syřané žádali návrat na linie z roku 1967, zatím co Izrael navrhoval návrat na mezinárodní hranici z roku 1948. Jde o několik desítek čtverečních kilometrů – nikoli nedůležitých, protože linie z roku 1948 oddalují Sýrii od severovýchodního břehu Kineretu (Genazaretského jezera), zatímco do šestidenní války v roce 1967 Sýrie tuto oblast kontrolovala. Ale v podstatě jde o celé Golanské výšiny a bez ústupu z nich (a vyklizení tamějších židovských osad) nelze dosáhnout míru se Sýrií – to si v Izraeli uvědomuje levice stejně jako pravice, zrovna jako podmínkou mírové dohody s Egyptem byl ústup ze Sinaje za hranice z roku 1948. Šaron má takové potíže s plánem likvidace 22 židovských osad v oblasti Gazy, že se ani nelze divit, že myšlenka jednání o dalším ústupu ho zastrašuje.

Tomu lze přisuzovat, že první – téměř spontánní – oficiální izraelské reakce na Assadovy „námluvy“ byla, že z hlediska syrského prezidenta je to taktický krok: chce si pouze polepšit u Američanů, kteří na něj vyvíjejí nátlak kvůli podpoře teroristických organizací a nejasnému postoji vůči Iráku. Jenže pro odmítnutí nabídky jednání to nestačí. Uvědomil si to i izraelský ministr zahraničí Silvan Šalom, jenž přiznal: „Ať jsou Assadovy pohnutky jakékoli, nezprošťuje nás to povinnosti jednat s ním a zjistit, jaké jsou jeho pravé úmysly“. Na druhé straně, izraelská vláda přece nechce riskovat jednání, na jejichž konci by mohla být obviněna, že překazila dohodu.

A tak premiér Šaron prohlásil, že než dá Izrael souhlas k jednání se Sýrií, musí Assad konkrétně prokázat, že už nepodporuje terorismus, čehož důkazem by byla likvidace cetrál palestinských extremistů v Damašku. Potíž je – jak na to poukázali izraelští komentátoři – že to samo o sobě je předběžná podmínka, čili je v protikladu s Assadovým návrhem začít jednání bez předběžných podmínek. Požadavek likvidace teroristických centrál by mohl být mezi prvními body jednání, je-li však stavěn jako předběžná podmínka, pak i Syřané stanoví své předběžné podmínky a opět se octneme na mrtvém bodě. Je také fakt, že vždy, když se v minulosti vedla syrsko-izraelská jednání, na syrsko-izraelských a libanonsko-izraelských hranicích nezazněl ani jediný výstřel – i bez jakékoli předběžné dohody.

Assad je šikovný taktik: vytvořil situaci, která má pro Izrael v každém případě záporné důsledky. Snad by přece bylo nejlepší bez taktizování začít jednat s otevřeným hledím a jasnou perspektivou?

◗ Yehuda Lahav, Tel-Aviv

◗ Mapa repro: Martin Gilbert, The DENT Atlas of the Arab-Israeli Conflict

Program
Bejt Simcha
PROSINEC 2004
LEDEN 2005

POZOR!
V pátek 24. 12. a 31. 12.
se nekoná společná
páteční bohoslužba Kabalat Šabat

pátek 21. ledna od 19 hodin
Moše Idel: „Kabala – nové pohledy" - Mgr. David Biernot, asistent z Husitské teologické fakulty uvede svůj překlad knihy

středa 26. ledna
od 18.30 hodin
Valná hromada
členů Bejt Simcha

PRAVIDELNÉ AKCE
Kabalat Šabat každý pátek
od 18 hodin; pokud je na programu
i přednáška, následuje vždy
po skončení bohoslužby, od 19 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST
každý pátek od 15 do 18 hodin
(mimo pátku 24. 12. a 31. 12.)

Bejt Simcha
Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
www.bejtsimcha.cz

DOBRÝ ŠÁMES Z LIBNĚ

V roce 1858 se slavnostně otvírá nová synagoga v Libni, kterou si zdejší židovská komunita postavila náhradou za nevyhovující starobylou synagogu z roku 1592. Ta velmi utrpěla za kruté povodně v roce 1845 a bylo proto rozhodnuto postavit nový svatostánek. Libeňská židovská čtvrť byla tehdy bohatá a také náležitě hrdá. Není proto divu, že základní kámen k nové synagoze pokládá v roce 1846 sám rakouský arcivévoda Štěpán, který si dobře uvědomoval význam Libně jako druhého – po Josefově nejvýznamnějšího – židovského osídlení v Praze.

Stavba nové synagogy bezprostředně souvisela s ekonomickou emancipací židů, které dosáhli díky vyhlášení první rakouské ústavy. Ta zaručovala židovskému obyvatelstvu úplnou rovnoprávnost. Byli to především Židé, kteří svou ekonomickou aktivitou přeměňují agrární obec v průmyslově silné pražské předměstí. Vznikají velké textilní a kožedělné manufaktury a gründerská doba přináší na straně jedné místním Židům prosperitu, na straně druhé „ukusuje“ z historického hřbitova, postupně mizí původní domy bývalého ghetta a jsou nahrazovány periferními novostavbami. Dvacáté století přineslo zdecimování místní židovské komunity, synagoga je proměněna ve skladiště nacisty zkonfiskovaného židovského majetku a její chátrání pokračuje i po válce za desetiletí komunistické vlády. Soudruzi nechávají zbytek hřbitova zasypat a v osmdesátých letech dílo zkázy dovršují demolice vyvolané stavbou metra. Bylo jen náhodou, že vlastní synagoga zůstala uprostřed staveniště nedotčena. V té době je už dlouho důležitým skladištěm rekvizit divadla S. K. Neumanna...

Listopadová revoluce přináší nejen svobodu, ale také restituce, ve kterých Židovská obec v Praze získává zpět i budovu libeňské synagogy. A vznikl problém. Jak využít chátrající budovu synagogy v místě, kde již žádní židé nežijí.

V roce 1993 se začíná blýskat na časy. O synagogu se začíná zajímat známý pražský výtvarník, malíř, grafik, ilustrátor, scénograf, restaurátor, ale také činovník Spolku výtvarných umělců MÁNES a pozdější viceprezident sdružení SERPENS – spiritus agens celého projektu – pan Václav Špale. Prosazuje zpřístupnění objektu pro výtvarné akce a expozice. To se mu daří a od prvního projektu, kterým bylo pracovní setkání českých a moravských umělců „Zastavený čas se začíná odvíjet“, předlouhá šňůra nádherných literárních, výtvarných, divadelních, hudebních i společenských akcí, které opuštěné synagoze opět vrací život.

O tom jak to všechno začalo, čeho se dosáhlo a jaká bude budoucnost této synagogy se dozvíme z následujícího rozhovoru.

Akademický malíř Václav Špale při přípravě Hrabalovy „90“ v synagoze, 2004

V kterém okamžiku se „zkřížily“ osudy opuštěné synagogy a budoucího renomovaného výtvarníka, co bylo onou důležitou inspirací?

K prvnímu setkání došlo v letech 1965–66, kdy jsem synagogu míjel jako patnáctiletý pomocný dělník v dílně národního podniku Interiér, který měl nedaleko čalounickou dílnu. V blízké synagoze mělo divadlo S. K. Neumanna sklad kulis. Tehdy se o ně pečlivě staral – režimu málo pohodlný doktor práv a spisovatel – Bohumil Hrabal. Ostatně bydlel nedaleko. Byla to dnes již legendární „šedesátá léta“, kdy se nám všem zjevovaly dosud netušené kulturní kontinenty, všechno kvasilo a vzduch byl provoněn nadějí na změny. Libeňský genius loci se tak stal natrvalo inspiračním zdrojem mých aktivit. Periferní čtvrť plná oprýskaných domů, neudržovaných cest a svérázných hospod byla vždy živnou půdou a dobrým pozadím umění. Stará zástavba, křivolaké uličky a tajemství zmizelého ghetta oslovovala nejen skupinu „básníků periferie“, kteří v bezprostřední blízkosti synagogy společně s Hrabalem žili a tvořili, ale lákala i mnohé malíře a grafiky...

Byl jsem proto rád, že jsem po mnoha letech mohl ilustroval knihu vydanou k Hrabalovým osmdesátinám.

A jak to bylo dál...?

V polistopadových restitucích se libeňská synagoga vrátila zpět do vlastnictví pražské židovské obce. Měla sice „potěmkinovsky“ opravenou fasádu v souvislosti s výstavbou stanice metra, ale interiér zůstal v neopraveném stavu a její návrat k ryze náboženským účelům nepřicházel prozatím v úvahu. V té době jsem se už několik let zabýval hledáním vhodného prostoru pro pořádání multikulturních pořadů. V roce 1994 jsem se obrátil s projektem využití zavřené a chátrající synagogy na společnost MATANA, která spravuje majetek Židovské obce v Praze. Díky mimořádnému pochopení jejího ředitele, pana ing. Borgese, jsme uzavřeli oboustranně výhodnou smlouvu umožňující využívání synagogy k multikulturním akcím. V zápětí jsem se shodou šťastných okolností do bezprostřední blízkosti synagogy se svou rodinou přestěhoval. ➤

➤ V roce 1995 jsme založili Sdružení SERPENS a za deset let jsme dokázali v prostorách synagogy vytvořit jistý kulturní fenomén, který oslovuje nejen návštěvníky z Libně, ale díky netradiční dramaturgii je lákadlem i pro diváky a posluchače z celé Prahy.

Co všechno se už pod střechou synagogy zrodilo?

Sdružení SERPENS zahájilo svou činnost v roce 1995 prvním ročníkem „Mezinárodního festivalu performance a akčního umění, kde se sešly desítky výtvarníků, hudebníků a divadelníků. Do letošního roku se uskutečnilo přes 200 nejrůznějších výstav, koncertů a divadelních představení a je velmi těžké mezi nimi vybírat, neboť každá kulturní událost je svým pojetím jedinečná. Zajímavý byl mezinárodní výstavní projekt „Imaginace bolesti“ v rámci „Festivalu Starý zákon v umění“, synagoga hostila individuální výstavy významných umělců např. Barbary Benish, Josky Skalníka, Václava Stratila, Andrease Oldörpa, Jeffa Beera a mnoha dalších. Vedle vyzrálých umělců dáváme možnost i studentům a absolventům AVU a UMPRUM, aby zde realizovali své výtvarné projekty. V oblasti hudby je nutné zmínit např. řadu hudebních projektů pod názvem „Hudba v synagoze“. Koncerty obsahují žánrově pestrou směsici vážné hudby, židovských písní, jazzu, etnické hudby i vystoupení českých undergroundových skupin. V neposlední řadě jsou to také divadelní představení realizovaná postupně se utvářejícím týmem v němž např. dramaturg Michal Lázňovský, režisér Ivo Krobot, herci Vladimír Javorský a František Kreuzmann vytvořili za mé výtvarné asistence představení „Jób“ se Zdeňkem Maryškou v titulní roli. Inscenace byla na repertoáru několik sezón a slavila i úspěchy na mezinárodním festivalu „Divadlo v pohybu“ v Brně a německo-českém „Festivalu uprostřed Evropy“ konaném v Chebu a v Marktredwitz. Úspěch měla i inscenace „Originálního kabaretu Orten-Kafka“. Tuto scénickou koláž z textů Jiřího Ortena a Franze Kafky nastudovali mladí divadelníci z okruhu pražské DAMU. Jako v případě výtvarníků i zde je dávána příležitost těm nejmladším umělcům.

Výrazným počinem činnosti Sdružení SERPENS byl v roce 2000 projekt „ARCHA 2000 – divadlo v pohybu“, který vznikl ve spolupráci s pražským Divadlem Archa a brněnským Divadlem Husa na provázku CED v rámci akce „Praha-Evropské město kultury 2000“. Velkolepý projekt, jehož centrem se stal dřevěný objekt Archy, vytvořený původní tesařskou technikou, navázal na inscenace inspirované starozákonními texty. První příběhy Mojžíšovy knihy Genesis se staly příležitostí položit si na konci tisíciletí základní otázky smyslu lidského konání. K výjimečnému projektu se spojilo více než šedesát autorů, kteří vystoupili v šestihodinové inscenaci. Celá akce byla poté přenesena do Brna.

Zdeněk Maryška v představení Jób, 1996

V letošním roce se SERPENS stal společně s Obvodním úřadem Městské části Praha 8 jedním z iniciátorů oslav nedožitých devadesátin Bohumila Hrabala pod souhrnným názvem „Hrabalova devadesátka“. Sdružení SERPENS připravilo oživení bývalého legendárního bufetu – „Automat Svět“, hostilo Bílé divadlo Ostrava a polské Divadlo KTO s představeními z Hrabalových textů. Dále byl uspořádán pouliční běh na devadesát metrů, Synagoga také hostila multimediální výstavu francouzských umělců „Příliš hlučná samota“. Hlavními divadelními projekty, které sdružení připravilo pro tuto příležitost byla moje dramatizace tří Hrabalových povídek pod společným názvem „Na dně perlička“ a setkání hrabalovských postav pod názvem „Hrabaliáda“ ve formě improvizované divadelní akce představitelů inscenací, které se postupně objevily v minulých letech v některých českých i zahraničních divadlech.

Dá se z těchto nejrůznějších aktivit vysledovat určitý dramaturgický leitmotiv?

Rozhodně už od samého počátku se začaly rýsovat hlavní dramaturgické okruhy programů. Prvním je židovská tematika v konkrétních osudech židovského národa, neutěšené společenské vztahy k duchovním kulturám a památkám, které zanechaly, i k lidským osudům a k tomu, co jej přesahuje. Další okruh pak reflektuje polohu Libně jako periferie se vším, co tento termín nabízí. Sem patří tvorba již zmíněných „básníků periferie“ a jejich přátel z výtvarné či hudební sféry. Obecně se však aktivity sdružení SERPENS zaměřují na projekty, které se pohybují na hranici jednotlivých uměleckých oborů a žánrů, realizované v netradičním prostředí. Důležitým prvkem je i trvalá spolupráce s moravskými umělci a se zahraničními partnery.

Jak charakterizuješ podíl této umělecké činnosti v kontextu pražské kultury ?

Rozhodně se „netlačíme“ do centra, kde je nabídka nadbytečná, naše kulturní aktivity jsou převážně komorního rázu, pořady v synagoze jsou navíc obohaceny o zvláštní duchovní rozměr, kterým tento interiér dodnes silně působí. Zvláštní atmosféra se neztratila ani po půlstoletí bezohledné devastace objektu, naopak tento stav s uváděnými projekty koresponduje. Chceme, aby si k nám našli cestu i lidé, kteří dosud nebyli zvyklí navštěvovat kulturní podniky, daří se nám to a reakce těchto lidí jsou mnohdy překvapivé. Přenesením některých pořadů ze synagogy do jiných – třebas lépe vybavených prostor – by mnohá představení výrazně ztratila na působivosti.

V rámci celopražské nabídky kulturních pořadů si zachováváme svoji tvář, snažíme se udržet si tzv. „značku“, vytvořit si stabilní divácké zázemí náročnějšího publika na straně jedné, ale vytvářet i nabídku pro v kultuře méně „zkušené“ návštěvníky.

Jsou tvé zkušenosti s vytvářením kulturního centra v prostoru bývalé synagogy použitelné i v jiném prostředí na jiném místě?

Určitě ano a také se o to sami staráme. Loni v září jsme například v rámci „Dnů ➤

otevřených dveří“ přivezli do opravované synagogy v Čáslavi výstavu dokumentů z naší činnosti, a také koncert i divadelní představení, abychom tak předvedli co lze i v malém komorním měřítku učinit. Tento „export“ našich zkušeností je snad inspirativní, protože v České republice jsou stovky objektů s velmi silným duchovním potenciálem a jejich majitelé si s nimi často nevědí rady. Nejsou to jen židovské památky, ale i další kostely, kaple, klášterní prostory, dnes již také opuštěné industriální objekty, mohou to být v budoucnu i desítky pevností, které se nedávno rozhodla armáda rozdat či levně prodat. Na mnoha místech již šikovní lidé nalezli takové způsoby využití, které jsou těmto objektům doslova „ušité na míru“. S některými jsme již navázali spolupráci, některé jsme inspirovali.

Interiér synagogy v Libni dodnes nese stopy nešetrného zacházení z minulých let

Silný akcent na židovskou kulturu může u určité části populace vyvolat i negativní reakce. Setkal jsi se s projevy antisemitismu?

Setkal, ale jedná se skutečně jen o několik případů. Především to jsou rasističtí sprejeři a popisovači, jejichž cílem se libeňská synagoga několikrát stala. Když jsem asi před šesti lety šel takový rasistický útok na synagogu oznámit na libeňskou policejní stanici, bylo mi řečeno, že musím počkat a zavřeli mně do jakési čekárny. Rozhodně jsem se tam dvě hodiny nenudil, protože zdi této ponuré místnosti byly „vyzdobeny“ přesně stejnými nápisy a emblémy, které jsem hodlal uvést do protokolu. Nyní je už situace lepší a letošní útok jsem řešil s Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu kriminální policie.

Domnívám se, že xenofobní a rasistické tendence jsou v naší společnosti přítomny a neomezují se jen na primitivní „hajlování“. Mají bohužel často skrytější a rafinovanější rysy, které jsou ve svém důsledku ještě nebezpečnější. Tomu samozřejmě nahrává všeobecně nedobrá společenská atmosféra.

Věnoval jsi takřka deset let také židovské kultuře, a proto jsi jistě získal nějaký vztah k judaismu. Sám nejsi žid a proto mne zajímá co tě nejvíc ze židovství oslovilo?

Zajímají mne především společné kořeny židovství a křesťanství, které jsou podstatné pro pochopení naší civilizace. Tato dvě, nesmírně silná duchovní hnutí, nevnímám antagonisticky, snažím se naopak hledat a preferovat jistý synergismus. Další obdivovanou skutečností je moudrá tolerance, kterou z judaismu cítím a která je mi naprosto vlastní. Předpokladem tolerance však není lhostejnost k jiným hodnotám, ale naopak jejich hluboké poznávání.

Máš ještě nějaké jiné styčné plochy se židovstvím mimo organizování a spoluvytváření kulturních aktivit, o kterých si nyní povídáme?

Je toho samozřejmě víc, ale především je to soustavná práce na restaurování židovských památek. Prováděl jsem restaurátorský průzkum mnoha objektů v majetku Pražské židovské obce včetně Vysoké synagogy, restauroval jsem s kolektivem spolupracovníků interiér synagogy v Kolíně a nyní již třetím rokem rekonstruujeme synagogu v Čáslavi, prozkoumáváme archivy, hledáme fotografie a filmy, abychom jí vrátili původní tvář. V této souvislosti musím zmínit velmi dobrou spolupráci se Židovským muzeem, kde pan Arno Pařík vždy ochotně a vstřícně řeší veškeré kunsthistorické problémy, které v mé práci nastanou.

V tomto roce uplynulo deset let tvého působení v libeňské synagoze. Jak vidíš další budoucnost tohoto projektu?

Je spojená s blízkou budoucností centra Libně, které má projít důkladnou proměnou. Všechny dosud volné prostory v okolí rušné křižovatky budou zastavěny pravděpodobně v duchu nové podoby smíchovského Anděla, kde shodou okolností získala nové sousedy druhá významná „předměstská“ synagoga. Bude důležité, jaké místo v úvahách investorů získá naše synagoga. Podle mého názoru se tu rýsuje reálná možnost rehabilitovat a rekonstruovat původní urbanistickou situaci se vstupem branou a stromořadím ze Zenklovy ulice, a hlavně s opětovnou výstavbou domku rabína, který byl zbourán teprve v osmdesátých letech minulého století. Domek tvořil se synagogou funkční jednotu a synagoga se bez jeho zázemí neobejde. Rekonstruovat lze jeho původní podobu, možná je také výstavba zcela nového moderního objektu. Na vlastní synagoze je nutné rekonstruovat její vnější plášť, neorománské prvky byly poslední opravou zcela smazány. Interiér by měl být restaurován umírněně, tak, aby si zachoval stopy autenticity povrchů. Samozřejmě bych byl rád, kdyby bylo zachováno její současné kulturní využití, a kdyby se na něm mohlo ve spolupráci s dalšími subjekty podílet i naše Sdružení SERPENS.

Hovořil Milan Kalina

Foto: archiv Serpens

LITERATURA S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Cesty lidských vztahů bývají nevyzpytatelné, jak to líčí ve své knize **HANNAH ARENDTOVÁ A MARTIN HEIDEGGER** i Polka s americkým pasem Elžbieta Ettingerová. Tentokrát šíp osudové lásky zasáhl mladou studentku, která nalezla ve svém profesorovi a známém filozofovi milence, přítele a ochránce, byť šlo o vztah plný paradoxů. Kniha ovšem není román, ale poutavě napsaná literatura faktu (vydala ji Academia), i když téměř neuvěřitelných románových zápletek je tu až až. Arendtová totiž byla z židovské rodiny, byť asimilované, zatímco Heidegger pocházel z přísné katolické rodiny a vyznával konzervativní nacionalismus, posléze se ztotožnil s nacismem a po válce na to doplatil. Přesto oba svůj utajovaný vztah pěstovali desítky let.

Prozaik a dramatik Ivan Klíma (1931) je už málem žijící klasik, navíc je to jeden z mála spisovatelů (českých, pochopitelně, jinde je to běžné), kteří žijí léta na volné noze a věnují se pouze literatuře. Kniha **MOJE NEBEZPEČNÉ VÝLETY** (Academia) je soubor devatenácti povídek, většinou nových – řada jich nese dokonce dataci vzniku r. 2004. Jde o lehce nostalgické příběhy „ze života“, zpravidla o obyčejných lidech, příběhy, kde se hojně vzpomíná na časy minulé, mihnou se tu i ozvěny válečných útrap. Mimochodem jde už o třetí Klímovu knížku povídek začínající zájmenem Moje...

Jako zářící hvězda se na literárním nebi v nedávné době objevil maďarský prozaik, kterého ještě před deseti lety znali jenom literární znalci. Sándor Márai pochází z Košic, jeho otec byl kdysi dokonce senátorem československého parlamentu. U nás nevycházel – už proto, že po druhé světové válce emigroval do USA, odkud kriticky komentoval dění v komunistickém bloku. Nyní jeho knihy slaví znovu úspěch, novela Svíce dohořívají se dokonce stala předlohou scénáře, který plánuje zfilmovat Miloš Forman. **ODKAZ ESTER** je jednou z nejkrásnějších Máraiových novel: vyniká psychologickou kresbou analyzující mezilidské vztahy a jakousi temnou osudovostí. Ve stejnojmenné knize ji doprovázejí ještě tři další novely.

Další z Máraiových děl je **ZEMĚ, ZEMĚ...!** Děj začíná rokem 1944 a v drobnokresbě popisuje situaci poválečného Maďarska, kdy odchod Němců střídá příchod Rusů, jedna tragická situace tak vystřídala druhou. Autor se představuje jako brilantní vypravěč příběhů, které si jakoby jdou svou vlastní cestou, a zároveň je tvrdým glosátorem společenských proměn. Všechny Máraiovy knihy vydává Academia.

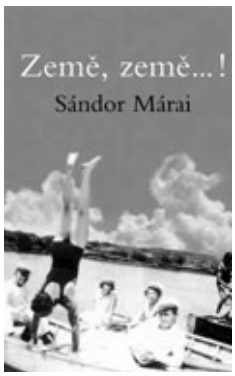

Spisy Viktora Fischla vydává malé pražské nakladatelství Garamond a nyní už vychází čtvrtý svazek. V jedné knize se tentokrát sešly dva soubory historizujících povídek – dosud nevydané **APOKRYFY** a **FIGAROVA ZLATÁ SVATBA**, která vyšla v roce 1987 v Indexu v Kolíně nad Rýnem. Z ní ovšem byly některé povídky přeřazeny do Apokryfů, takže oba soubory mají hodně společného. Už to, jaké téma si vybírají – Fischl se totiž snaží domýšlet staré známé příběhy. Ty starozákonní v případě Apokryfů, takže se dozvíme, jak to vlastně bylo s Kainem a Abelem, Noem, praotcem Abrahamem, kdo vlastně vyvedl Židy z Egypta a jak došlo k zmatení jazyků při stavbě babylonské věže. Druhý soubor nabízí „skutečné“ verze příběhů, jejichž hrdinou byl Hamlet, Evžen Oněgin, Franz Kafka, don Quijot či golem.

I u nás již dostatečně slavný Leo Rosten, Američan původem z polské Lodže, který se proslavil humoristickým románem Pan Kaplan má třídu rád, je autorem humorně pojatého slovníčku v zapomenutí upadajících jidiš výrazů. Pod názvem Jidiš pro radost u nás vyšel roku 1998, v rozšířeném, více než dvojnásobném vydání je nyní jako **JIDIŠ PRO JEŠTĚ VĚTŠÍ RADOST** vydal Garamond. Výklad pojmů je doprovázen příběhy a anekdotami, takže číst knihu je opravdu radost, i když se dozvíte řadu docela odborných informací. Vedle řady dodnes fungujících slov tu je dost těch zapomenutých. Věděli byste si rady se slovy šejgec, šmendrik, nebech, luftmenč nebo kejn ejnhore? První část přeložil ještě Ota Ornest, po jeho smrti pak novou verzi knihy dokončil Richard Podaný.

Seriózní studie **CESTA DO HALIČE** mladého historika Petra Kalety přináší spoustu podrobností o životě v Haliči v 19. století. I když židovské populaci Haliče je věnována jen malá část knihy, přesto nám celek podává ucelenou autentickou podobu východní, ukrajinské části tohoto území. Autor se opírá o poznatky, které shromáždil soukromý badatel-etnograf František Řehoř během dvaceti let, kdy zde žil. Ten od roku 1877 až do své smrti r. 1899 publikoval o životě v Haliči 140 článků. Mimochodem, věděli jste, že centrem tehdejšího židovského dění v Haliči bylo městečko Brody (odtud hojné jméno Brodskij), kde 81 % obyvatel tvořili Židé? Knihu vydala Votobia.

Lubor Falteisek

LESK A BÍDA LAUDEROVÝCH ŠKOL

Redakce Maskilu se domnívá, že je nutné o stavu školy a jejích problémech psát do té doby, než se „obrozená“ obec začne školou smysluplně zabývat a začne napravovat způsobené škody ve výuce a výchově včetně nápravy její pošramocené pověsti. Dnes si ukážeme výběrem materiálů z redakční pošty, jak na situaci reagují rodiče, žáci i veřejnost.

Iniciativní skupina rodičů při Lauderových školách předala ve škole – u příležitosti rodičovských schůzek – výzvu adresovanou Mgr. Evě Novákové, pověřené řízením LŠ:

Vážená paní magistro,
iniciativní skupina rodičů žáků a studentů Lauderových škol při ŽOP v Praze Vás vyzývá k odstoupení ze současné pozice v Lauderových školách, a to k nejbližšímu technicky možnému datu. K této výzvě nás vedou následující důvody:

• Nesouhlasili jsme s odvoláním ředitelky Kateřiny Dejmalové. Vaše dočasné pověření jsme právem pociťovali jako silový krok, který neměl zaručit kvalitní výuku a dobrou studijní atmosféru ve škole, ale měl dovršit čistky a stát se zárukou poslušnosti vůči koaliční skupině v ŽOP. Už jednou jste neuspěla jako ředitelka LŠ, totéž platí o současné statutární zástupkyni dr. Dvořákové. Pro rodiče i žáky měly být tyto kroky zřetelným signálem k tomu, aby se smířili s představou, že škola bude provozována v zcela jiném duchu, než tomu bylo předtím.

• Už před vaším jmenováním jste vědomě mátla rodiče, žáky i širokou veřejnost prohlášením v úvodním článku v Obecních novinách č.4/2004, kdy v reakci na obavy vyjadřované rodiči sdělujete, že „vedení ani reprezentace přitom o jakýchkoliv změnách na škole nejednaly, nevidíme důvod pro znepokojení rodičů...“. Nemluvila jste pravdu ani po svém jmenování, kdy jste 1. července t. r. prohlásila v deníku Právo, že „o dalším vývoji situace bude jasno do konce července a doplnění učitelského sboru by už každopádně mělo být na novém řediteli.“

• Vaší pozornosti zajisté neušlo, že studenti byli tímto vývojem zaskočeni a svoji nelibost dali najevo velmi noblesně – odmítli převzít vysvědčení, která jste na poslední chvíli podepisovala. Ze školy na protest odešlo 16 učitelů, k odchodu byli donuceni i další odborníci, speciální pedagožka, psycholožka, odejít musela i jediná administrativní pracovnice, poměry donutily k odchodu i ekonomku, je rozvázán pracovní poměr s kuchařkou.

• Po této „normalizační smršti“ jste všechny rodiče ujistila ve svém osobním dopise v srpnu t.r., že „prvořadým úkolem vedení ŽOP a školy (!) je stabilizace a doplnění profesorského sboru včetně výběru ředitele...“, dále jste v dopise tvrdila, že „všichni z přijatých učitelů splňují přísná požadovaná kritéria a cílem je důraz na výuku hebrejštiny, židovskou historii a tradici.“ Skutečností ovšem je, že jste zaměstnala neaprobované a nekvalifikované učitele, nezvládla jste zajistit ani kvalitní výuku hebrejštiny či semináře, stížností na výuku i provoz školy je však mnohem víc.

• Zcela jste ignorovala žádosti rodičů o neformální setkání s novými pedagogy, na dopisy rodičů odpovídáte stejnými prefabrikovanými frázemi a podstatě problému se neustále vyhýbáte.

• Na oprávněnou kritiku reagujete tak, že nespokojeným žákům i rodičům doporučujete změnu školy. To je ze strany pedagoga velmi nešetrné, arogantní a vrchnostenské chování.

V neděli 7. 11. t.r. nejvyšší orgán ŽOP – mimořádné shromáždění členů obce – odvolalo mimo předsedy ing. Jelínka i vás ze všech volených funkcí. Toto odvolání nám jen potvrzuje, že náš nesouhlas s vaším tehdejším jmenováním byl rozumný a sledoval jen prospěch Lauderových škol.

S ohledem na všechny tyto i další skutečnosti se domníváme, že by bylo z Vaší strany správné a rozumné všechny tyto argumenty zvážit, zhodnotit situaci a ve výsledné bilanci tuto funkci opustit. Vaše rozhodnutí odejít by usnadnilo celkové řešení problému okolo koncepce Lauderových škol a mohlo by znamenat naději pro budoucí pokojná, rozumná a mladé židovské generaci prospěšná řešení.

V Praze dne 10. listopadu 2004

Nespokojenost ovšem projevují i studenti. Do redakce nám napsala Amálie Němcová, studentka třetího ročníku gymnázia Or Chadaš. (nepatrně kráceno)

„Na gymnázium Or Chadaš jsem přestoupila minulý rok v dubnu. Po tři měsíce, do konce školního roku, byla ředitelkou paní Dejmalová. Zažila jsem školu, v níž pracovalo mnoho kvalitních a náročných profesorů. Vztahy mezi studenty a pedagogy byly velice přátelské a atmosféra ve škole příjemná. Říkám to z pozice studentky, která o předchozím dění ve škole nevěděla téměř nic. Od začátku jsem se snažila být pouze nezávislým pozorovatelem. Taková pozice ale dlouho nevydrží a je nutno se připojit na něčí stranu.

Poměry v Lauderových školách jsou neúnosné. Ta obrovská změna se nedá přehlédnout. Chci lepší školu a nechci se stydět za židovské gymnázium, o kterém dnes každý slyší jen to nejhorší. Úroveň několika pedagogů je opravdu katastrofální a celkový pokles kvality výuky je viditelný na první pohled. Plané sliby o prohloubení židovského rázu školy jsou opravdu výsměchem. Chaotickou výukou židovské výchovy a s jedním učitelem hebrejštiny pro všechny studenty nic „prohlubovat“ nejde.

My, studenti, neusilujeme o politiku, peníze ani posty, nekritizujeme jen ze sympatií k bývalým učitelům. Moje třída má příští rok maturovat a nedovedu si představit horší podmínky pro přípravu, než jaké máme nyní. Ale ještě máme šanci „změnit ústav“, jak již bylo několika nespokojencům doporučeno. Dokonce se proslýchá, že vedení chce za každou cenu vyloučit jednoho ze studentů, který svůj nesouhlas s poměry dal příliš najevo. V Lauderových školách se od prázdnin ztratilo mnohé. Někteří žáci a studenti ze školy odešli, mnozí do ní nenastoupili. Ztratili se učitelé a vytratila se přívětivá atmosféra moderní školy. Je hanbou, že odpovědní lidé nechali školu takto zdevastovat. Měli by se zamyslet nad svým „dílem“ a „vrátit“ studentům školu, kterou měli rádi.

Nespokojenost jednotlivých studentů našla svou odezvu v dopise, který adresovali zmocněnci Lauderovy nadace pro východní Evropu dr. Bánovi. Že se nejedná o akci jen „nepatrné hrstky“ svědčí 44 shromážděných podpisů, které obnáší 78,56 % všech studen- ➤

➤ tů gymnázia Or Chadaš. Plné znění tohoto dopisu je na www.doopravdy.cz.

V současné situaci začali studenti přemýšlet, jak se nejlépe vyjádřit k problémům školy a je jen logické, že svou vůli po změně vyjádřili založením STUDENTSKÉ RADY, reprezentace, která má hájit jejich zájmy, usilovat o zlepšení poměrů ve škole a působit jako subjekt oboustranné výměny informací. Domníváme se, že text, kterým studenti oznamují založení této rady, si zaslouží být otištěn v nezkráceném znění.

„My, níže podepsaní studenti gymnázia Or Chadaš, oznamujeme, že jsme dnes založili STUDENTSKÝ VÝBOR, jehož hlavním cílem je napomáhat každému úsilí směřujícímu k obnovení dobrého jména této školy. Nemáme jiný zájem než navštěvovat školu, kde její vedení, učitelé a studenti budou tvořit jednotný a přátelský kolektiv propojený vzájemnou důvěrou, chceme být na svou školu hrdí, chceme i po letech na svá studia vzpomínat v dobrém.

Založením výboru reagujeme na dlouhodobě se zhoršující stav školy, cítíme, že stále vyhrocenější a tvrdší mocenský boj dvou soupeřících skupin v Židovské obci v Praze již rok znemožňuje jakékoliv smysluplné řízení školy zřizovatelem, školy jsou řízeny „dočasně“ jmenovaným vedením, které neprošlo řádným výběrovým řízením, úroveň výuky se snižuje a charakter židovské školy je, vzhledem k málo kvalitní výuce hebrejštiny a židovské výchovy, značně oslaben.

Proto jsme po zralé úvaze a dlouhém zvažování dospěli k názoru, že je naší studentskou povinností zajímat se o příčiny zhoršujících se poměrů v naší škole a následně hledat prostředky jak současný nedobrý stav pomáhat zlepšit. Uvědomujeme si určitou omezenost našich možností, nicméně jsme přesvědčeni, že za stav Lauderových škol je odpovědný nejen zřizovatel, ředitel školy či pedagogický sbor, ale i studenti, kteří se nebojí být při obraně svých práv a dobrého jména školy aktivní a pozitivně se v tomto směru angažovat.

Naším prvořadým úkolem je pečlivé monitorování situace ve škole, dokumentace případných konfliktů a obrana práv, které nám zajišťuje Úmluva práv dítěte vtělená do zákona č. 104/1991 Sb. Výbor chce svou prací přispět k obnovení dělné, přátelské a demokratické atmosféry, kterou se Lauderovy školy ještě v nedávné minulosti pyšnily. V této souvislosti bude výbor hájit právo každého studenta na vyjádření svého názoru neboť je přesvědčen, že jen svobodně a korektně vedený dialog vede k nápravě věcí.

Výbor si vyhrazuje právo informovat o své činnosti rodiče, orgány zřizovatele, příslušné veřejné instituce a sdělovací prostředky.

Členové výboru si přejí, aby tato jejich iniciativa byla správně pochopena a za všechny projevy sympatií a pomoci již nyní děkují.

Ach cadikim jodu le-šimcha ješvu ješarim et panecha (Žalm 140,14)

Praha, 16. kislev 5765 (29. 11. 2004)

Ilustrativní příklad vnímání problémů školy veřejností dává dopis naší čtenářky, paní Pavlíny Feuersteinové. (nepatrně kráceno)

„Reaguji na Váš článek o Lauderových školách. Možná někdo namítne, že mi do toho nic není, neboť nejsem halachická židovka a moje děti tuto školu nenavštěvují. Ale přesto mi to nedá. O osud této jediné české židovské školy se zajímám od doby, kdy jsem prostřednictvím svých starších dětí poznala „lesk“ a pak především „bídu“ současného běžného školství a rozhodla se, že nechci nadále své syny vystavovat vlivu světských vzdělávacích ústavů, ale svěřím je do péče školy, která si, jak jsem se možná naivně domnívala, klade i vyšší morální cíle – tedy do školy židovské.

Zaregistrovala jsem kausu pornografických obrázků, následného vyhazovu označeného viníka a posléze jeho očištění a odchod původní ředitelky. Myslela jsem, že tím podivné události končí, zvláště, když byla jmenována ředitelka nová, ke které nebyly žádné výhrady a škola opět začala fungovat. Velmi mne proto udivilo, že po volbách do PŽO byla ředitelka odvolána a do školy byla delegována původní garnitura, která již jednou, pro svou neschopnost řešit problémy, musela odejít. Nevím, jak to působí na ostatní, ale ve mně narůstá zmatek a otázky: skutečně mohu při plné odpovědnosti svěřit děti do školy, která vykazuje takovou nestabilitu?“

A nakonec ještě zpráva o tom, jak v Lauderových školách přijali významnou zahraniční návštěvu. Informaci nám zaslala členka delegace Dr. Helena Malá.

Židovský národní fond (KEREN KAYEMETH LEISRAEL) v České republice hostil na konci listopadu vzácnou návštěvu. Z Izraele přijel na inspekční návštěvu vysoký představitel KKL pan Wismunski a součástí jeho pražského programu byla i návštěva Lauderovy školy, kde měla být připravena výstavka k stému výročí této organizace a na ni navazovat beseda se studenty. Ředitelka školy o této návštěvě věděla měsíc předem, SOCHNUT dodal prof. Květákovi materiály KKL jak pro výstavku, tak i pro informaci studentům. Ti je však nedostali, takže nejenže o akci nevěděli, ale také nevěděli nic o významu této organizace. Výstavka se také nekonala. O tom, jak Mgr. Novákové záleží na pověsti školy a její reprezentaci svědčí smutná skutečnost, že při příjezdu delegace ani nebyla ve škole. Bohužel i další průběh návštěvy usvědčil vedení školy z naprostého nezvládnutí organizace této celkem nenáročné akce. Zástupkyně dr. Dvořáková na poslední chvíli sháněla studenty, aby se vůbec někdo besedy zúčastnil. Studenti nedostali oběd, protože „museli“ na besedu, školu nenapadlo je uvolnit z vyučování o chvíli dřív, aby oběd i besedu pohodlně stihli. Vlastní akce začala ve 14 hodin. Špatná organizace (spíše improvizace) zavinila to, že studenti většinou odešli domů a na besedě bylo jen málo účastníků. Zmatky byly i kolem nepřesného překladu z hebrejštiny a pánům profesorům během besedy vesele zvonily mobily...

V závěru besedy si evidentně rozladěný výkonný ředitel KKL v ČR pan JUDr. Michal Pacovský postěžoval na špatnou organizaci a vyjádřil se, že je škoda, že mu vedení nesdělilo, že nemá o akci zájem. Mohli si tak vzájemně ušetřit čas i mezinárodní ostudu. Dohodnutou schůzku s panem Wysmunskim zrušil i předseda ŽOP ing. Jelínek, což zřejmě inspirovalo i ředitelku Novákovou k podobné nezdvořilosti. Inu, jaký pán, takový...

Naštěstí byl později tento vzácný host přijat některými méně významnými činiteli, jako ministrem zahraničí Dr. Cyrilem Svobodou, náměstkem pražského primátora Igorem Němcem či izraelským velvyslancem v Praze...

A nyní hádanka pro chytré hlavičky:
Za kolik peněz prodává škola studentům učebnice hebrejštiny, které jí zdarma věnoval SOCHNUT?
Za 400 Kč – za 500 Kč – za 600 Kč?
Autora správné odpovědi v příštím čísle odměníme pochvalou.

A to je konec. Jako vždy čekáme i na vaše názory týkající se Lauderových škol. Pište, mejlujte, faxujte!

- kamil -

TROMBENIK:
další kapela, která oživuje klezmer

Jednou z nejmladších kapel hrajících stále populárnější židovský klezmer je pražský Trombenik. V červnu zahrál na festivalu Devět bran, v listopadu se představil svým prvním CD. Při jeho „uvedení" v sále Vagonu na Národní třídě byl za kmotra jazzman Jan Spálený.

Vedoucí Trombeniku Josef von Dráček

„Vždycky jsem chtěl dělat muziku, která je mi blízká, a klezmer mě oslovil. Tahle hudba mi dává volné pole k tvorbě, variacím, není nijak sešněrovaná," říká leader kapely Josef Vondráček – uměleckým jménem von Dráček. Kromě Trombeniku vystupuje už deset let s kapelou Krleš hrající středověkou hudbu, přičemž na repertoáru mají i sefardské písně. Vondráček je původním povoláním loutkoherec, absolvent DAMU. „Na LŠU jsem studoval hru na flétnu a klarinet, v kapele jsem pak musel zvládnout třeba i šalmaj nebo dudy, takže jsem na řadu nástrojů samouk."

„Původně jsem chtěl, aby kapela měla modernější zvuk, plánoval jsem víc žesťů, ale nakonec si libujeme v jemnější sestavě. Hrajeme teď ve složení: basa, klarinet, housle a bendžo, někdy míváme i bicí. Zpívám především já, kluci mě hlasově podporují. V klezmeru nás zprvu nasměrovala americká skupina Klezmatics. A jako úplně první jsme poslouchali nahrávky Klezmer Conservatory Band, což je obrovské těleso. V takovém kolosu se jedinec ztratí a tak nám spíše vyhovuje naše malá sestava. Noty získáváme z Německa a z Francie, něco i z Ameriky."

Kapela hraje samozřejmě klezmerovou klasiku, kterou si ale upravuje a doplňuje, leckdy jim skladby doslova rostou pod rukama. Zatím jich mají nastudováno šestadvacet. Jen jedna skladba – Trombenik marš – je původní, von Dráčkova. Soubor za rok odehraje přes čtyřicet koncertů, vystupovali i v Polsku. Hodně si je zvou lidé na svatby. „Asi dvakrát na nás chtěli na svatbě zahrát třeba populární „Dajánu" nebo nějaké country, ale to jsme jim rozmluvili."

Trombenik – tenhle výraz znamená v jidiš lenocha, chvastouna, šarlatána a podvodníka. Sám zakladatel kapely Josef von Dráček židovský původ nemá, našel prý ve svém rodokmenu jen praprastrýce – arcibiskupa Kohna. „Tím se však asi moc chlubit nemůžu," říká. (Známý konvertita Theodor Kohn byl olomouckým arcibiskupem v l. 1892-1904, pozn. aut.)

Po tříapůlleté existenci vydal Tombenik své první CD. „Jmenuje se Mr. Bocher, což znamená tulák, potulný žák, a myslím, že se bude dobře prodávat hlavně na koncertech," dodává Josef Vondráček. „Na vznik CD, které jsme vydali vlastním nákladem, přispěla řada sponzorů včetně pražského Židovského muzea."

◗ Lubor Falteisek, foto autor

Jazzman Jan Spálený (vlevo) připíjí na úspěch CD Mr. Bocher

Židovská obec Ostrava

Tovární 15, 709 00 Ostrava
Tel.: 596 621 354
E-mail: zobec@volny.cz

JIŽ 65 LET UPLYNULO OD PRVNÍHO TRANSPORTU ŽIDŮ DO NISKA

18. října 2004 se u památníku Obětem holocaustu, který je umístěn na bývalém židovském hřbitově v Ostravě, sešli ti, kteří chtěli tichou vzpomínkou uctít první transport českých Židů z Ostravy do Niska, v roce 1939.

Právě v tento den, před 65 lety, opustil nákladní nádraží v Ostravě-Přívoze transportní vlak do Niska s 901 muži židovského původu a 29 nákladními vagóny naloženými stavebním materiálem, nářadím, potravinami a také doprovodným mužstvem SS. Účel cesty měl být: „Vernichtung durch Aussiedlung“. Jen málo tehdy deportovaných přežilo válku. Někteří zemřeli v pracovním

lágrech na území SSSR, někteří byli zastřeleni na útěku, jiní padli při bojových akcích v řadách příslušníků čsl. Armádního sboru v SSSR. Ti, kteří byli přivezeni zpět do protektorátu, později odešli se svými rodinami do ghet a koncentračních táborů, kde mělo být naplněno „konečné řešení židovské otázky“. Zatímco po válce počítali Češi své umučené a popravené, Židé počítali ty, kteří přežili.

Při této vzpomínkové akci se sešli v Ostravě nejen potomci deportovaných, členové Židovské obce v Ostravě, ale i zástupci židovských obcí v Praze, Brně, Olomouci, tajemník Federace ŽO Dr. Kraus, Chanan Rozen, honorární konzul České republiky a předseda Izraelské společnosti přátel České republiky, aby se spolu s rabínem M. Ch. Kollerem zúčastnili modlitby Kadiš za zemřelé. Byli zde i představitelé státu – Dr. Lubomír Zaorálek, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Ing. Evžen Tošenovský, hejtman Moravskoslezského kraje, Ing. Aleš Zedník, primátor města Ostravy, Jeho Excelence Artur Avnon, mimořádný zplnomocněný velvyslanec Státu Izrael.

U příležitosti této vzpomínkové akce vyšla kniha „Město v nás“, v níž se krajané žijící dnes v Izraeli vyznávají ze svého sepětí s naším městem, které i přes špatné vzpomínky na dobu války zůstalo v jejich srdcích místem, ke kterému se váží vzpomínky na dětství, mládí, na rodiny a přátele.

Michal Salomonovič, ŽO Ostrava

HAKOACH

Termíny jednodenních lyžařských zájezdů byly vybrány takto: 15.1., 29.1., 12.2., 27.2, 12.3.2005. Zde mohou nastat změny podle sněhových podmínek a počtu zájemců.

Kurz bridže je již v běhu a jsme v případě zájmu schopni zajistit další.

Koncem ledna, nejpozději do poloviny února, bude svolána členská schůze Hakoach. Přesný termín ještě není určen.

Nezapomínejte na pondělní squash.

SOCHNUT – Židovská agentura

Jáchymova 3, 110 00 Praha 1
Tel.: 224 810 118

Pokud jste mezi 18 – 26 lety, nebyl jste nikdy na „organizovaném zájezdu do Izraele“ a splňujete právo návratu, pak neváhejte a přihlašte se co nejdříve na Taglit – „Právo návratu“ – deset dní poznávání Izraele, poznávání židovských tradic, ale i setkání s dalšími mladými lidmi a mnohem víc. Termín je 6.–16.ledna 2005. Zájezd je plně hrazen Židovskou agenturou. Bližší informace a přihlášky Zoša Vyoralová 224 810 118, 602 703 653 nebo Dani Kolský 776 176 417.

Kulturní program PROSINEC 2004

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze
Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro
tel. 222 325 172, fax 222 318 856
http://www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

čtvrtek 16. 12. v 18 hod.: Literatura midrašů II – přednáška vrchního zemského rabína Karola Sidona. Vstupné 10,- Kč

VÝSTAVA:

Ilustrace ak. mal. Jiřího Běhounka ke knihám Osm světel a Pomsta čarodějky Simy Leo Pavláta, Rabín a čarodějnice I. B. Singera. Výstava potrvá do 30. prosince 2004.

(Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost Po – Čt 10 – 16, Pá 10 – 15)

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) v elektronické podobě na www.maskil.cz

b) v tištěné podobě za cenu poštovného a balného; pošlete, prosím, svoji žádost na adresu Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, telefon/fax: 222 251 641, e-mail: maskil@maskil.cz (to je důležité zejména pokud platíte bankovním převodem, neboť v tomto případě se jinak nedozvíme adresu, na niž máme Maskil zasílat); výše poštovného a balného je **v ČR minimálně 250,- Kč ročně**; uvedený obnos nám laskavě zašlete **složenkou nebo na bankovní účet číslo 86-8964110227/0100** u Komerční banky, variabilní symbol je 8888888888 (10x8)

Tištěnou verzi časopisu je rovněž možné si vyzvednout osobně přímo v Bejt Simcha.

VÝCHODONĚMECKÝ „EXODUS“

Co předcházelo 17. listopadu 1989?

Patnácté výročí událostí 17. listopadu 1989 je příležitostí k nejrůznějším vzpomínkám, výkladům i jakési bilanci dosaženého. „Sametová“ revoluce však v žádném případě nebyla jen zřetězením náhodných událostí, ale byla logickým vyvrcholením široké nespokojenosti s totalitním režimem – který již nebyl schopen jakékoliv sebereflexe – na straně jedné a příznivé mezinárodní situace – charakterizované dominovým rozpadem tzv. „tábora míru a socialismu“ – na straně druhé.

Stovky vzpomínkových článků na toto téma převážně mapují domácí události, méně si všímají příznivých mezinárodních podmínek, vedoucích k tomu, že komunistické vedení tehdejšího Československa pochopilo svou naprostou izolovanost a moc postoupilo nově nastoupivší politické garnituře.

Redakce Maskilu se proto domnívá, že v této souvislosti bude zajímavé přečíst si autentické, dosud nikde nepublikované vzpomínky bývalého velvyslance Spolkové republiky Německo v tehdejší ČSSR, pana Hermanna Hubera. Následující řádky osvětlují málo známé okolnosti okolo dramatických událostí způsobených obsazením pražského velvyslanectví NSR mnohatisícovými skupinami uprchlíků z NDR, kteří požadovali politický azyl a možnost vycestování do svobodného světa. Děkujeme proto německému velvyslanectví v Praze za laskavé zprostředkování vzpomínek svého bývalého velvyslance v letech 1988 – 1992 pana Hermanna Hubera (www.deutsche.botschaft.cz).

◗ Úprava rukopisu a redakční poznámka Milan Kalina)

DIPLOMAT VZPOMÍNÁ

(Hermann Huber)

Část I.

Historické zpracování událostí, jež vedly k německému znovu sjednocení, nemůže opomenout dramatické děje z pozdního léta a podzimu roku 1989 v Praze, kdy se tisíce východoněmeckých uprchlíků snažily nalézt útočiště na velvyslanectví Spolkové republiky Německo. Náhlý nápor na velvyslanectví, který se strhl v srpnu 1989, nebyl pouze unikátní svým rozsahem, ale představoval také kvalitativně novou situaci, se kterou bylo nutno se vypořádat. Tyto „pražské „události“ vedly nakonec východoněmeckou vládu k tomu, aby dne 3. listopadu 1989 vyhlásila nová pravidla o vycestování, která v zápětí proměnila „Železnou oponu“ a „Berlínskou zeď“ v minulost. Tento fakt se mi jeví v dosavadní historiografii – věnované německému sjednocení – jako přinejmenším nedostatečně přítomný, pokud není zcela opomenut.

Následující vzpomínky jsou mým skromným příspěvkem k pochopení toho, co předcházelo tomuto sjednocení a pádu komunistické totality ve Střední Evropě vůbec.

Prolog

Uprchlíci z NDR byli na našem pražském velvyslanectví vždy, tedy po celou dobu, co sídlí v Lobkovickém paláci. Před mým nástupem do funkce velvyslance v ČSSR v listopadu 1988 jsem byl s touto skutečností v Bonnu seznámen a mimo to jsem Prahu navštívil už v roce 1984, kdy se úřad musel starat o asi 160 uprchlíků. Ještě v Bonnu mne na ministerstvu pro vnitroněmecké záležitosti (BMB) zasvětili do tajů „vykupování duší“ a rolí, kterou v tom hrál Dr. Vogel. V roce 1989 se první lidé hledající útočiště v budově velvyslanectví objevili v únoru a březnu. Tak či onak se jim povedlo přelstít hlídky Veřejné bezpečnosti, které kontrolovaly všechny návštěvníky úřadu a mnozí prostě přelezli plot. Ubytovali jsme je v podkroví budovy velvyslanectví, které bylo pro tyto potřeby nouzově upraveno, zásobovali je potravinami a obrátili se, tak jak to bylo obvyklé, na příslušné ministerstvo.

V následujících měsících se počet těch, kteří hledali útočiště v budově velvyslanectví, pohyboval mezi pěti až třiceti osobami, v závislosti na tom, jak rychle a hladce probíhala jednání mezi BMB a právníkem Dr. Vogelem. V praxi to pro uprchlíky znamenalo, že se s určitým příslibem od Dr. Vogela mohli vrátili do NDR, a tam si podat regulérní žádost o povolení vycestovat do Spolkové republiky. To jim bylo zpravidla po několika měsících umožněno. Povolení nedostali jen pachatelé trestných činů a osoby vyhýbající se plnění povinné vojenské služby.

Považovali jsme za správné a důležité zapojit do určité míry československé úřady, a proto jsme je čas od času informovali o počtu osob, které hledaly na velvyslanectví pomoc, aniž bychom pochopitelně uváděli jakékoliv jejich osobní údaje. Byli jsme si ale takřka jisti, že to pro čs. ministerstvo vnitra nebylo žádnou novinkou. Pořád jsme žili v situaci neustále se měnícího počtu uprchlíků s povinností se ➤

➤ o ně v rámci našich provizorních možností postarat.

Praha váhá, policie nezasahuje

Samotné „uprchlické drama“ započalo v polovině srpna 1989. Dovolenou jsem trávil ve Švýcarsku, když jsem 17. srpna z ministerstva zahraničí v Bonnu dostal naléhavý telefonát s pokynem, abych se okamžitě vrátil do Prahy, kde se na velvyslanectví zdržovalo asi 70 uprchlíků z NDR a jejich počet stále vzrůstal. Po dvou dnech jsem dorazil a na úřadě již bylo 123 osob, které zjevně – a to bylo velmi překvapivé – bez obtíží překonaly plot ambasády. V jistém smyslu to odporovalo tomu, na co jsme byli do té doby zvyklí. Bylo jasné, že přísné pokyny Veřejné bezpečnosti, týkající se ostrahy budovy velvyslanectví, byly uvolněny. Jak to bylo možné? Vysvětlení dlužno hledat v politické situaci, ve které se tehdy zdejší režim nacházel. Gorbačovova politika „glasnosti“ a „přestavby“ hluboce zneklidnila Husákovo a poté Jakešovo vedení, které už u lidí nemělo žádnou důvěru. Od roku 1968 se většina Čechů a Slováků uchýlila k jistému způsobu vnitřní emigrace. Půl milionu vyloučených členů strany po Pražském jaru znamenalo pro přibližně dva miliony lidí sociální sestup a pro mnohé i finanční nouzi. Tato masa lidí byla režimu stále „v zádech“ a trvale jej traumatizovala.

V lednu 1977 vznikla tzv. Charta 77, jejíž příznivci byli sice ostře pronásledováni, ale kterou nebylo možné eliminovat s ohledem na pružnost jejích struktur a také díky široké mezinárodní prestiži, kterou režim – ač nerad – musel do jisté míry respektovat. Po návštěvě Gorbačova v dubnu 1987 se projevilo mírné uvolnění vnitřního tlaku. Existoval sice dostatek administrativní šikany, která měla obyvatele přimět k poslušnosti, ale také se ukázalo, že se vedení dostávalo do stavu určité dezorientace. Pojednou chyběly tradiční moskevské direktivy a straničtí funkcionáři se báli vlastní samostatné iniciativy. V této situaci se nabízelo přátelské sepětí s NDR, která stále zastávala konzervativní stanoviska, ale v ČSSR nebyla chována v přílišné úctě. To se také projevilo později při politickém řešení německého uprchlického problému. Nápadnou československou nedůslednost způsobila snaha demonstrovat socialistickou solidaritu s NDR, ale na straně druhé zároveň neohrozit dobré, především ekonomické vztahy se Spolkovou republikou.

To bylo velmi stručné vylíčení politického pozadí, které doprovázelo počátek, průběh a konec největšího exodu německých uprchlíků z totalitního státu do svobodného světa, který ve svém důsledku přispěl nemalou měrou k destabilizaci NDR a přičinil se o její rychlý rozpad.

Drama začíná

S každodenním náhlým a rychlým nárůstem nově příchozích – čísla se pohybovala mezi 20 až 50 uprchlíky denně – nám začalo být jasné, že doposud známé logistické problémy spojené s péčí o několik uprchlíků nabraly zcela novou dimenzi. Od lidí, kteří u nás hledali útočiště, jsme se dozvěděli o obavách, které byly rozšířeny mezi obyvateli NDR. Po nadcházejících podzimních oslavách 40. výročí vzniku NDR se vedení strany a státu chystá uzavřít hranice s ČSSR – jedinou zemí, do které směli občané NDR cestovat bez víza. Za těchto okolností bylo nezbytné připravit se na podstatně větší počet uprchlíků.

Na pokyn bonnského ministerstva zahraničí bylo velvyslanectví 23. srpna uzavřeno pro styk s veřejností, což československé úřady označili jako svévolné omezení funkčnosti velvyslanectví. Záměr, který v těchto rošádách vězel, byl zřejmý. Pospíchali jsme proto se zařizováním náhradního ubytování pro naše konzulární oddělení a uvolnili jsme oranžérii velvyslanectví, kterou jsme zařídili jako improvizované ubytování pro další uprchlíky. Dne 24. srpna mi ministr zahraničí Genscher povolil zbudovat v parku stany a další potřebné sanitární zařízení. Obojí už velvyslanectví předtím předvídavě objednalo, takže jsme již 25. srpna mohli postavit šest velkých stanů a pohodlně v nich umístit šedesát uprchlíků. Jeden ze stanů sloužil dokonce jako škola. Od 1. září jsme tak mohli začít vyučovat – s pomocí manželek zaměstnanců – prvňáčky. Nebyla to však jediná pomoc těchto žen. Denně jsme museli udělit více než tisíc víz a čím méně bylo na velvyslanectví místa, tím obtížnější to byl úkol. Řada manželek se proto uvolila obstarávat vízovou agendu doma a orazítkované pasy donést druhý den do úřadu k podpisu. Moje žena to dotáhla až na 200 nalepených víz denně. Solidarita všech zaměstnanců a jejich rodin v těchto obtížných dnech patří k mým největším zážitkům.

Autobusem pro banány

Situace se začala komplikovat. Větší počet uprchlíků vyžadoval z naší strany jiný způsob nakupování. Začali jsme objednávat větší množství potravin, kávy, čaje a nápojů všeho druhu. Bylo nám přitom jasné, že při dalším nárůstu počtu žadatelů o azyl nebudou doposud praktikované zásobovací metody stačit. Čerstvé potraviny totiž stále ještě nakupovaly manželky, kolegyně a kolegové v Praze a my jsme je z části doplňovali o těstoviny a další zboží ze Spolkové republiky. A tak začal jezdit pro potraviny autobus velvyslanectví, který denně odvážel z pohraničního Furth im Waldu zeleninu, obrovské množství banánů, sportovní potřeby, hračky atp. To už o naší situaci věděli i lidé ve Spolkové republice a začali posílat nesčetné balíčky s čokoládou, hračkami, knihami a dalšími věcmi. O tehdejší optimistické náladě svědčí i to, že uprchlíci zorganizovali i jakousi kuchařskou soutěž mezi stany a já musel dělat rozhodčího.

◗ Foto: ČTK (Hermann Huber)

a Blanka Lamrová

JIRKO, NECH VŠEHO...!

Pan Jiří Svenger z Austrálie nám poslal do redakce vylíčení svého životního osudu. Rozhodli jsme se je uveřejnit, protože nás zaujal prostý, nepatetický popis složité doby, ve které se ocitly stovky a tisíce Židů, donucených nacistickým nebezpečím nedobrovolně emigrovat z předválečné republiky. V jeho líčení nenajdeme barvité popisy bitev ani dramatické chvíle v letadlech spojenců. Spíše hrdinství běžného, všedního dne, kdy je nutno čelit cizímu, neznámému prostředí...

Jmenuji se Jiří Svenger, podle rodného listu z roku 1923 vlastně Schwenger. Narodil jsem se v Čáslavi do českožidovské rodiny. Otec pocházel z Kejzlic na Humpolecku, kde měli hospodu. Měl pět sourozenců a všichni (jak bylo tehdy zvykem) měli opět mnoho dětí. Matčina rodina čítala šest dětí, které živil obchod se smíšeným zbožím v Mocovicích u Čáslavi. Rodičům se ale v Čáslavi moc nevedlo a v mých čtyřech letech jsme se stěhovali do Prahy. Otec byl prokurista karlínské stavební firmy a prodával okenní sklo. Moc to ale nevynášelo a tak si máti zařídila obchůdek s pleteným zbožím. Za šest let se ale s otcem rozvedla a o čtyři děti se dokázala postarat sama.

Bylo mi patnáct let, když se v jednom dni změnil celý můj život. Moje maminka se najednou objevila ve třídě, zaklepala mi na rameno a aniž se někoho ve škole na něco ptala, stručně řekla: „Jirko, nech všeho a pojď se mnou!“ Byl jsem tak překvapen, když jsem ji najednou viděl ve třídě, že jsem se ani nezmohl na nějakou otázku. Tak jsem zmizel ze třídy a spolužáci vůbec netušili – a možná netuší dodnes - co se vlastně tenkrát stalo.

Rovnou ze školy jsme jeli na ruzyňské letiště, kde mi do ruky vtiskla ruksak s prádlem a jídlem a řekla, že musím hned odletět do Anglie. Ještě dnes si to malé letadlo – třímotorové Savoya Marchetti – dobře pamatuji. V Anglii jsem měl o šest let starší sestru, která tam už dva roky pracovala jako vychovatelka. Já sám jsem v té době uměl anglicky jen pár slov. Odletěl jsem a za čtrnáct dní do Československa vpochodovali nacisté...

Přiletěl jsem do Londýna na letiště Heathrow, ale nikdo mne tam nečekal. Vzpomínám si jen, jak na mne imigrační úředník pořád řval a já mu vůbec nerozuměl. Tak jsem mu jen opakoval „visit, visit, visit“ a ukazoval cedulku se sestřinou adresou. Úředník se na ni podíval, rezignovaně mávl rukou a ukázal na autobusovou stanici ve směru k nádraží Victoria Station. Bylo už pozdě v noci, když jsem doputoval k sestře. Pro poruchu na autě mi nemohla přijít naproti. Ale první věc na kterou se zeptala byla: „Přivezl jsi mi českou šunku a krajíc černého chleba?“

Do postele jsem se dostal až hodně po půlnoci u cizích lidí, kteří mi ráno dali snídani, ale na oběd a večeři jsem byl zase jinde. Všichni se však o mně starali dobře a snažili se na mně mluvit a mluvit, ale já jim vůbec nerozuměl. Ani slovo. Byli to angličtí Židé druhé a třetí generace, a tak uměli už jen anglicky. Do žádné školy už jsem v Anglii nechodil a na živobytí jsem si začal vydělávat u svého sponzora v knihkupectví, kde jsem čistil knihy od prachu a hlídal obchod. V knihkupectví jsem začal číst obrázkové magazíny, které mne přitahovaly a během tří měsíců jsem se tak naučil anglicky. Sestra mi pak našla jinou práci kožešnického učedníka v Brightonu, kde jsem zůstal dva roky. Platili mi tak málo, že jsem neměl skoro co jíst. A tak bylo mým velkým štěstím, že děti mého šéfa nechávaly na talíři dost zbytků i pro mne. Měl jsem totiž i povinnost umývat v domácnosti svého šéfa nádobí.

Když mi bylo sedmnáct, přihlásil jsem se jako dobrovolník k československému letectvu v Anglii. Vzali mne jen jako pěšáka a byl jsem nově přijatým vojákům z francouzské cizinecké legie leda pro legraci. Byl jsem z nich nejmladší a nejslabší a tak jsem byl terčem jejich posměchu. Vojenský výcvik byl zastaralý. Utíka- ➤

li jsme třeba polonazí s puškou na rameni tak dlouho, aby na rameni vznikl mozol. Tam puška spočinula ostrým rámem spouště. Musela zapadnout do klíční kosti a pevně sedět v mozolovém dolíku. Bylo to takové nesmyslné mučení, které jen málo připomínalo přípravu na válku. Jelikož jsem se přihlásil k letectvu, jel jsem po třech měsících do Londýna před výběrovou komisi. Přísedící angličtí důstojníci měli pro mne sympatie, protože jsem mluvil - na rozdíl od ostatních - už dobře anglicky. Ale český major byl zřejmě antisemita a zhurta na mne spustil: „Do letectva nebereme lidi jako ty, jenom naše české vojenské lidi, a zejména pak nebereme lidi bez doporučení. Odchod!“ Odešel jsem a pocítil takovou beznaděj, že jsem se chtěl zabít. Ale beznaděj se po chvíli změnila v ohromný vztek. Obrátil jsem se, vrazil do dveří a po předpisovém zasalutování se postavil před majorem do pozoru. Prý jsem byl celý rudý odhodláním nenechat se odbýt. Major na mně řval, jak si dovoluji se mu zase ukázat, ale já se už se nezalekl a spustil jsem: „Prosím, pane majore, vy jste se zmínil, že bych se mohl dostat k letectvu s pořádným doporučením. Já takové doporučení určitě dostanu.“ Po straně jsem viděl, jak angličtí důstojnici zpozorněli a dívali se na mne s úsměvem a porozuměním.. Major znejistěl a otráveně se mne zeptal: „Od koho, kdo vás doporučí?“ A já pokračoval: „Promiňte, pane majore, váhal jsem vám to říci napoprvé, ale je to pan ministr Jan Masaryk na československém velvyslanectví, on zná moji maminku.“

Jak mne to v té chvíli napadlo, nevím, ale někde jsem slyšel, že pan Masaryk má velké sociální cítění, a pak, moje maminka byla fešanda, tak jsem je dal v duchu dohromady. Taky jsem věděl, že pro majora nebude lehké si to u pana ministra ověřit. Pan major se trochu rozpačitě začervenal a moc tomu nevěřil. Když však viděl, jak se ti Angličané na mne tak hezky dívají, začal se najednou smát a řekl : „Tak víš co? Jsi šašek, ale já tě tam pustím! Tak jdi! Odchod!“

Tak jsem se dostal k letectvu. První změnu jsem pocítil hned při ubytování. Předtím jsem spal na slámě plné blech a vší v rozbitém kostele bez oken. U letectva to byly matrace s cíchami a čtyři nové deky! Jedinou nevýhodou byla strava, musel jsem oželet výbornou kuchyni. Místo řízku s bramborovým salátem byly u letectva bílé vařené brambory, vařená kapusta a maso tenké, že skrz ně bylo vidět na druhou stranu. U letectva jsem začal jako služba v učebně, kde se čeští důstojníci učili navigaci. Mou povinností bylo starat se o oheň v kamnech a rozdávat důstojníkům učebnice a tužky. Hlavním instruktorem byl štábní kapitán Fikrdle, úžasně hodný člověk s velikými kníry. Já toho neměl tolik na práci a tak jsem se v zadní lavici učil s důstojníky pilotovat a navigovat. Nikdo si mne nevšímal. Za několik týdnů jsem na závěr kurzu rozdával zkouškový formulář a když se nikdo nedíval, vzal jsem si taky jeden a dělal s důstojníky závěrečnou zkoušku. Za pár dní pak přišel štábní kapitán Fikrdle s vysvědčeními a prohlásil: „Nějaký Svenger měl nejlepší výsledek, ale nevím, kdo to je ?“ Nikdo mu v tom nepomohl, protože pro pány důstojníky jsem byl nula a já se bál přihlásit. Kapitán Fikrdle však pátral dál a nakonec se šel zeptat přímo mně. Musel jsem kápnout božskou a on spustil: „Tak to jsi ty, chlapečku ? Kdybys to neudělal tak dobře, poslal bych tě do stráže. Ale takhle půjdeš s ostatními na testy do Penarthu.“ Tam mi dávali mi všelijaké inteligenční a početní testy náročné na paměť a rychlost rozhodování. Nakonec mi řekli, že jsem schopen pilotovat nákladní letadlo nebo být radiopozorovatelem. Na bitevního pilota jsem nebyl uznán pro zjištěnou menší krátkozrakost. Československé letectvo v té době piloty nákladových letadel ani radiopozorovatele nepotřebovalo a tak se dohodlo s Angličany, že budu víc užitečný u nich. Protože mi ještě nebylo osmnáct tak mne nepustili k létání, ale poslali mne do kurzu pro radiooperátory RAF Inteligence. Znamenalo to spoustu nového učení, ale přesto jsem kurz ukončil jako leading aircraftsman v hodnosti kaprála. Byl jsem nejlepší ze všech v morseovce, za což jsem děkoval rokům ve skautu, kde jsme ji používali. Já ale morseovku vůbec nepoužil, protože mne poslali na důležitou službu v radiověži ukryté ve starém hradu Scarbourough. Tam jsem rádiem hledal německé letouny a telefonicky – přes centrálu v Kentu – jsem na ně posílal naše stíhačky. Při tom jsem ve sluchátkách slyšel každý detail těch zoufalých bojů, až mi někdy vlasy hrůzou stály na hlavě. Podstatné bylo, abych s nesmírnou přesností a rychlostí uváděl směry na německé letouny. Dělal jsem to dva roky, než ustalo bombardování Anglie. Pak mne vrátili k 311. čs. peruti do Skotska, kde jsem po přeškolení sloužil jako radiomechanik. S touto perutí jsem se vrátil po válce do Prahy.

Ilustrace: Lucie Lomová

CHASIDISMUS, HASKALA, REFORMA

Seriál o myšlenkových proudech, které formovaly současný obraz judaismu

Moše Mendelssohn – duchovní otec haskaly

2. část

Nežidovští osvícenci se ptali, jakou roli – a zdali vůbec nějakou – přisuzujeme v profánní společnosti Bohu. Židovští osvícenci se ptali, jakou roli – a zdali vůbec – by mělo profánní vědění hrát v kultuře Boha.

Víme, že již Moše ben Maimon (Maimonides) trval na spojení profánní vědy s Tórou. Jedním z hlavních problémů „maskilim“ (osvícenců, vzdělanců) bylo, jak uchránit židovstvo před vlastní rigiditou a nevědomostí.

Moses Mendelssohn věřil v Boha a v nesmrtelnost duše. Od tradičního judaismu se však odklání svým názorem na svobodu jednání. „Člověk může být ve svém konání omezen jen rozpoznáním dobra. Když ale není plně svobodný, nemůže být jako hříšník zodpovědný za své činy – proč by tedy měl být trestán? Boží soud je plný Boží dobroty, která nikdy nevyhání člověka nastálo z věčného života.“ Mendelssohn opravdu hluboce opovrhoval cheremem (klatbou).

Narodil se r. 1729, neduživé dítě s trvalými následky. Jeho otec byl sofer (písmák), dostalo se mu tudíž klasického židovského vzdělání. Jeho rabínem byl David Frankel, který byl v Desau úřadujícím vrchním rabínem. Roku 1743 odjíždí Moše s rabi Frankelem do Berlína. Zde si osvojil latinu, řečtinu, francouzštinu, italštinu a angličtinu.

Roku 1749 uvedl protestantský intelektuál Gotthold Lessing poprvé svoji hru „Die Juden“, ve které popisuje Žida jako charakterního, kultivovaného člověka. V roce 1754 se Lessing a Mendelssohn seznamují a Lessing uvádí Mendelssohna do společnosti německých intelektuálů. Mendelssohn začíná kritizovat německé národy pro neúctu k vlastnímu jazyku, pro slepý a zbytečně přehnaný obdiv k jazykům jiného temperamentu a chápání, jakým byla třeba francouzština, či jiné doby a chápání, jakým byla mrtvá latina. Tento židovský novoplatonik učí Němce úctě k jejich vlastnímu jazyku a kultuře.

Sám psal poezii překrásnou kultivovanou němčinou. Jeho filozofický literární styl byl velmi respektován nejen Lessingem, ale i Kantem. V době, kdy je jednou z ústředních postav východoevropského židovstva negramotný Baal Šem Tov a kdy se lidové vrstvy hrnou za mastičkářem a divotvůrcem BEŠTem na jeho chasidský dvůr, v té době se středoevropští židovští i nežidovští intelektuálové hrnou na přednášky Mošeho Mendelssohna do jeho novoplatonského salonu.

Jelikož Moše Mendelssohn nebyl familiantem, ač byl významným obchodníkem, spisovatelem, učitelem a filozofem, získává „Povolení k pobytu“ v Berlíně až r. 1763, a to od samotného krále. To už byl rok ženatý s Fromet Gugenheim(ovou) z Hamburku, s níž měl celkem šest dětí.

Pruská akademie věd jej v roce 1771 navrhla přijmout za člena. Král však jmenování nepodepsal, ač byl Mendelssohn touto Akademií již roku 1763 dekorován.

Jednou z jeho stěžejních studií byly „Dopisy citu“ (1755), které jsou základem moderního chápání přirozenosti krásy. Ve svých „Philosophische Schriften“ formuluje Mendelssohn novou psychologickou teorii, která dokazuje naprostou autonomii estetického hodnocení. Na filozofii Mendelssohn nepohlížel jako na nástroj k hledání pravdy, ale štěstí jednotlivce. Štěstí společnosti dle Mendelssohna vyplývá z vylepšování člověka, čili vzdělávání člověka.

Přeložil Tóru do němčiny a opatřil ji svými moderními komentáři. Jelikož však věděl, že mnozí Židé neznají jinou než hebrejskou abecedu (z mlhavé znalosti hebrejštiny, jidiš, tajš a judendeutsch), ve snaze usnadnit jim chápání textu, použil pro svůj německý překlad hebrejské písmo. To si vysloužilo kritiku i tak osvícených tradicionalistů, jakým byl pražský vrchní rabín Jecheskel Landau (Noda bi-jehuda). Rabi Landau se domníval, že židovská mládež bude používat Mendelssohnův překlad svatého textu jako ordinérní učebnici německé gramatiky.

Fromet Gugenheim-Mendelssohn

V době, kdy mitnagdim uvalují klatby na chasidy, titíž mitnagdim osočují Mendelssohna z odpadlictví a nutí ho k veřejnému zpovídání se ze svého vztahu k judaismu. Jeho známý citát hovoří za vše: „Chtěl jsem odvrátit světový negativní pohled na Židy spravedlivým životem, ne pamflety.“

Sylvie Wittmannová

Foto: Encyclopedia Judaica a people.freenet.de

Věstník Maskil – registrace MK ČR č. E 14877
Vydává židovská kongregace Bejt Simcha, přidružený člen Federace židovských obcí ČR, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, Česká republika, IČO: 61385735, tel./fax: 222 251 641, e-mail: maskil@volny.cz. Maskil vychází měsíčně za laskavé podpory Ministerstva kultury ČR, Nadačního fondu obětem holocaustu a The American JOINT Distribution Committee. Zájemci mohou přispět na vydávání věstníku libovolnou částkou na bankovní účet: 86-8964110227/0100 u Komerční banky, variabilní symbol: 8888888888 (10x8). Redakce: Milan Kalina, Kateřina Weberová. Redakční rada: Michal Forši, David Koutecký, Julius Müller. Ilustrace: Lucie Lomová. Předtisková příprava a tisk: Trilabit, s. r. o., Vodičkova 36, Praha 1. Uzávěrka tohoto čísla 30. 11. 2004, ***Uzávěrka příštího čísla 28. 12. 2004.***